

JUUPAJOEN KUNNAN KIUSAAMISEN VASTAINEN SUUNNITELMA ESI- JA PERUSOPETUKSEEN 2021

Hyväksytty kunnanhallituksessa xx.xx.2021

Sisällys

1. KIUUSAAMINEN ON VALLAN VÄÄRINKÄYTTÖÄ	2
2. KIUUSAAMISEN ESIINTYVYYS	3
3. TURVALLISUUDEN VARMISTAMINEN ON YHTEISTYÖTÄ	4
4. KIUUSAAMISEN VASTAINEN SUUNNITELMA	6
5. JUUPAJOEN TOIMINTAMALLI	8
5.1 KIUUSAAMISEN, VÄKIVALLAN JA HÄIRINNÄN EHKÄISEMINEN KOULUSSA	8
5.2 KIUUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	9
5.3. KIUUSAAMISEN JÄLKIHOITO	10
5.4 TOIMINTAMALLIT KAAVIOKUVINA	12
Kiusaamisen käsittely: KOULUN HENKILÖKUNTA.....	12
Kiusaamisen käsittely: OPPILAS.....	14
Kiusaamisen käsittely: HUOLTAJAT	15
5.5 SUUNNITELMAAN PEREHDYTTÄMINEN JA TIEDOTTAMINEN	17
5.6 PÄIVITTÄMINEN, SEURANTA JA ARVIOINTI	17

1. KIUSAAMINEN ON VALLAN VÄÄRINKÄYTTÖÄ

Kouluissa kiusaamisesta käytetään usein tutkimuskirjallisuudesta tuttua määritelmää, jonka mukaan ”kiusaamista on se, kun yhdelle ja samalle oppilaalle aiheutetaan toistuvasti vahinkoa tai pahaa mieltä. Tekijöinä on joku tai jotkut, joita vastaan kiusatun on vaikea puolustautua”. Kiusaamiseksi määritellään siis puolustuskyvyttömän oppilaan tahallinen vahingoittaminen. Kiusaamisella on ominaispiirteitä, jotka erottavat sen esimerkiksi riitelystä, häirinnästä tai yksittäisestä väkivaltatilanteesta. Näitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi toistuvuus, tietoisuus ja vallankäyttö sekä se, että kiusaamisessa on usein kyse ryhmäilmiöstä. Näiden ominaispiirteiden vuoksi kiusaamistilanteeseen puuttuminen edellyttää siis erilaisia toimintatapoja kuin yksittäiseen tekoon puuttuminen.

Kaikkia kiusaamiseksi koettuja tekoja ei ole aina tarkoitettu loukkaaviksi, eivätkä kaikki lapset ja nuoret osaa vielä hahmottaa toimintansa seurauksia. Aina aikuisenkaan ei ole helppoa erottaa kiusaamista riitatilanteesta, konfliktista tai loukkaavasta käytöksestä. Lapset, nuoret ja aikuiset voivat lisäksi määritellä kiusaamisen eri tavoin. Satunnaisetkin ristiriidat koulu yhteisössä voivat loukata ja niistä voi pahoittaa mieltä, mutta nämä tilanteet ovat hetkellisiä ja niiden kohteet ovat vaihtuvia.

Kiusaaminen on ilmiö, jota on vaikea yksiselitteisesti määritellä, mitata ja joskus myös havaita. Toiminnan lisäksi kiusaamisessa on kyse sekä yksilön että ryhmän suhtautumisesta. Siitä, kuinka kiusattu kokee ja tulkitsee tilanteen sekä siitä, kuinka ryhmän muut jäsenet suhtautuvat kiusattuun ja toimivat tilanteessa, voidaan puhua rooleina. Vaikka suurin osa oppilaista ei asennetasolla hyväksy kiusaamista, moni saattaa kiusaamistilanteessa toimia tavalla, joka vahvistaa tai ylläpitää kiusaamisen kierrettä. Koulukiusaamiseen liittyviä rooleja ovat kiusatun ja kiusaajan lisäksi apurin, kannustajan, puolustajan ja hiljaisen hyväksyjän roolit. Kiusaaja-uhri tarkoittaa oppilasta, joka sekä kiusaa muita että tulee itse kiusatuksi. Sillä, minkälaisia rooleja oppilaat omaksuvat kiusaamistilanteissa, on suuri merkitys kiusaamisen jatkumisen kannalta.

Kaikkein tavallisimmin kiusaaminen ilmenee sanallisena kuten nimittelynä, pilkkaamisena tai toisen naurun alaiseksi tekemisenä. Kiusaaminen voi kuitenkin saada monia muitakin muotoja eli se voi olla fyysistä (tönnäminen tai lyöminen), omaisuuden kohdistuvaa (tavaroiden ottaminen tai tahallinen tuhoaminen) tai epäsuoraa (ryhmän jäsenten manipulointi, ilkeiden juorujen tai valheiden levittäminen tai ryhmän ulkopuolelle sulkeminen).

2. KIUSAAMISEN ESIINTYVYYS

Kiusaamisen esiintyvyydestä Suomen kouluissa on jo pitkään kerätty laajoja aineistoja useiden ja säännöllisesti toistuvien kyselytutkimusten yhteydessä. Suomessa koulukiusaaminen on vähentynyt. Kouluterveyskyselyn mukaan sekä kiusattujen että kiusaamiseen osallistuvien oppilaiden osuudet ovat viime vuosina laskeneet koko maassa ja ovat tällä hetkellä alhaisemmat kuin kertaakaan 2000-luvulla. Kiusaaminen on vähentynyt etenkin perusopetuksen 8. ja 9. luokilla, joista tietoja on kerätty pisimpään. Huolimatta myönteisestä kehityksestä, kiusaamista esiintyy edelleen huolestuttavan paljon.

Kiusaamisen ja kiusatuksi tulemisen yleisyys ja kiusaamisen muodot vaihtelevat koulupolun eri vaiheissa. Kiusatuksi joutuvien oppilaiden osuus vähenee iän myötä, mutta samanaikaisesti kiusaamiseen osallistuvien oppilaiden määrä vähitellen lisääntyy 11 - 12 vuoden iästä eteenpäin. Fyysinen kiusaaminen on yleisempää perusopetuksen ala- kuin yläluokilla. Yläkoulussa kiusattuja oppilaita on vähemmän kuin alaluokilla, mutta heidän kiusaamiseensa osallistuu lukumääräisesti useampi nuori.

Kiusaamista voidaan tarkastella myös sukupuoleen yhdistyvänä kysymyksenä. Pojat osallistuvat tyttöjä useammin kiusaamiseen kaikilla koulutusasteilla. Vastaavasti pojat tulevat myös tyttöjä yleisemmin kiusatuiksi kaikissa ikäryhmissä. Kouluterveyskyselyn valossa kiusaaminen on vähentynyt etenkin pojilla ja erot poikien ja tyttöjen välillä ovat kaventuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Verkkokiusaamisen yleistymiseen vaikuttaa osaltaan se, että lapset ja nuoret ylläpitävät enenevässä määrin vuorovaikutussuhteitaan internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Kiusaaminen siis siirtyy ympäristöihin, joissa lapset ja nuoret viettävät aikaansa. Verkossa tapahtuvaa kiusaamista kokee keskimäärin hyvin pieni osuus oppilaista, mutta tutkimusnäyttö verkkokiusaamisen yleisyydestä on jossain määrin ristiriitaista.

Yksi kiusaamisen huolestuttavista ilmiöistä on ns. syrjivä kiusaaminen. Koulukiusatuksi joutuminen on merkittävästi yleisempää johonkin erityisryhmään kuuluvan lapsen tai nuoren kohdalla. Maahanmuuttajataustaiset lapset tulevat useammin kiusatuiksi kuin muut lapset. Eri koulutusasteilla muita useammin kiusatuksi tulevat edellä mainittujen lasten lisäksi seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvat, kodin ulkopuolelle sijoitetut, sekä lapset, joilla on oppimisvaikeuksia tai jotka tarvitsevat erityistä tukea.

3. TURVALLISUUDEN VARMISTAMINEN ON YHTEISTYÖTÄ

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään, turvallisuuteen, vapauteen ja koskemattomuuteen. Perusoikeudet koskevat yhtäläisesti myös lapsia. Perustuslaki asettaa julkiselle vallalle velvollisuuden perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamiseen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Lapsella on oikeus suojaan esimerkiksi väkivallalta, vahingoittamiselta, pahoinpitelyltä tai huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Päävastuu lapsen huolenpidosta on vanhemmilla, mutta sopimusvaltioiden on varmistettava tavoitteen toteutuminen lainsäädännössä ja hallinnossa. Kouluyhteisössä tulee huolehtia fyysisen turvallisuuden lisäksi lapsen ja nuoren psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa sopimusvaltiot aktiivisin toimin varmistamaan siitä, ettei lapsi joudu kokemaan sopimuksen vastaista menettelyä toisen lapsen tai henkilöstön taholta.

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallinen opiskeluympäristö koostuu psyykkisistä, sosiaalisista ja fyysisistä tekijöistä. Verkko on voimakkaasti kehittyvä opiskeluympäristö, jossa toimiminen asettaa uudenlaisia haasteita myös turvallisuudesta huolehtimiselle. Opetuksen järjestäjällä on velvollisuus taata turvallinen opiskeluympäristö ja koulun arjessa rehtori toimii opetuksen järjestäjän edustajana.

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön kattaa sen ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan koulussa tai sen ulkopuolella. Tämä koskee myös perusopetuksen työelämään tutustumista ja ammatillisessa koulutuksessa tapahtuvaa työpaikalla oppimista mutta ei siis koske oppilaan vapaa-aikaa eikä koulumatkoja. Koululla tulee olla yhtenäiset toimintatavat eri opiskeluympäristöissä tapahtuvaa opetusta ja myös esimerkiksi välitunteja varten.

Koulukohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa koulun opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Ryhmä on aina monialainen. Oppilashuoltoryhmässä asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla, jolloin työn kohteena ovat ryhmä, luokka, yhteisö ja opiskeluympäristö.

Kiusaamisen vastaisessa työssä oppilashuoltoryhmä:

- luo rakenteet ja toimintatavat yhteisölliselle ja ennalta ehkäisevälle työlle ja päättää sen edellyttämästä työn- ja vastuunjaosta oppilashuoltoryhmässä ja kouluyhteisössä
- huolehtii oppilaiden ja huoltajien osallisuudesta oppilashuoltoryhmän toiminnassa
- valmistelee ja päivittää koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman ja muut oppilashuoltoja ja erilaisia ongelmatilanteita koskevat suunnitelmat ml. kiusaamisen vastainen suunnitelma
- kokoaa yhteisön turvallisuutta ja hyvinvointia koskevaa tietoa (ml. kiusaamisen esiintyvyyttä) eri lähteistä
- seuraa ja arvioi yhteisön ja ryhmien turvallisuuden ja hyvinvoinnin tilaa sekä yhteisöllisen hyvinvointityön vaikuttavuutta
- kartoittaa yhteisöllisen oppilashuoltotyön keskeiset yhteistyötahot (esimerkiksi paikalliset yhdistykset ja järjestötoimijat kuten MLL, 4H) ja huolehtii heidän osallisuudestaan ryhmän työskentelyyn tarpeen mukaan
- kuulee tarvittaessa asiantuntijoita

- tiedottaa oppilashuollosta (ml. kiusaamisen vastainen suunnitelma), sen toimintatavoista ja käytänteistä oppilaille, huoltajille, koulun henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille
- kehittää ja arvioi oppilashuoltoryhmän omia toimintatapoja.

4. KIUSAAMISEN VASTAINEN SUUNNITELMA

Koulukohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan on kirjattava kiusaamisen vastainen suunnitelma. Kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa otetaan huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet koulussa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan suunnitelmassa kuvataan:

- kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- edellä mainittujen asioiden käsittely yhteisö-, ryhmä- ja yksilötasolla
- yksilöllinen tuki, tarvittava hoito, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että sen kohteena olevan osalta
- yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö tarvittavien viranomaisten kanssa
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille
- suunnitelman päivittäminen, seuranta ja arviointi.

Opetuksen järjestäjälle on suunnitelman laatimisen lisäksi säädetty velvoite toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Säännös liittyy kiinteästi opetuksen järjestäjän velvollisuuteen huolehtia turvallisesta opiskeluympäristöstä. Parhaimmillaan koulun turvallisuustyö on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista toimintaa, jonka onnistumista arvioidaan ja seurataan opetuksen järjestäjän toimesta. TEA-tiedonkeruun mukaan lähes kaikissa perusopetuksen koulujen, lukioiden ja ammatillista perustutkintokoulutusta järjestävien oppilaitosten toimipisteiden oppilashuoltosuunnitelmissa on kuvattu suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä ovat ilmiöinä erilaisia ja toimintatavat niiden ehkäisyssä ja niihin puuttumisessa eivät ole täysin yhteneviä. Suunnitelmassa kuvattuja toimintatapoja on tärkeää lähestyä kunkin ilmiön ominaispiirteistä käsin. Opetushallitus on aiemmin julkaisut oppaan koulujen seksuaalisen häirinnän vastaiselle työlle.

Kiusaamisen vastaisen suunnitelman tavoitteena on ohjata käytännön toimintaa koulun arjessa ja tulla osaksi jokapäiväistä turvallisuuskulttuuria. Suunnitelman valmistelu herättää yhteisössä myös tietoisuuden kiusaamisesta ilmiönä ja sen esiintyvyydestä. Hyvä toimintamalli pohjautuu tietoon kouluyhteisön hyvinvoinnin tilasta ja mahdollistaa siinä tapahtuvien muutosten seurannan.

Kiusaamisen vastaisen suunnitelman valmistelu on monialainen työprosessi. Kun suunnitelmaan sisältyvät toimintatavat päätetään yhdessä, perehdyttää ja sitouttaa se samalla yhteisön jäsenet suunnitelman mukaiseen toimintaan. Yhteinen valmistelu on tärkeää myös siksi, että suunnitelma viedään käytäntöön osana kaikkien koulun aikuisten työtä.

On tärkeää, että oppilaiden osallisuudesta on säädetty velvoite opetuksen järjestäjälle. Se tuo opiskelijoiden näkökulmaa kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Yhteistyö huoltajien kanssa jo valmisteluvaiheessa sitouttaa huoltajat kiusaamisen ehkäisyyn ja rakentaa toimivia käytäntöjä kodin ja koulun yhteistyöhön myös ongelmatilanteissa.

Oppilashuollon palvelujen asiantuntijoilla on paljon erityisosaamista niin suunnitelman sisältöä, toimeenpanoa kuin oppilaiden yksilöllistä tukea kuvattaessa. Yhteisöllisiä toimintatapoja kannattaa

rakentaa yhdessä paikallisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien sidosryhmien kuten sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotyön, poliisin tai seurakunnan ja eri järjestöjen kanssa. Valmisteluun osallistuminen tekee eri toimijoista luontevia yhteistyökumppaneita myös suunnitelman toteutuksessa tulevaisuudessa.

Kiusaamisen vastainen toimintamalli edellyttää siihen perehdyttämistä ja säännöllistä tiedottamista henkilöstölle, oppilaille ja huoltajille. Aihetta voidaan käsitellä oppilaiden kanssa luokanopettajan, luokanvalvojan, ryhmänohjaajan tai vastuuopettajan tunneilla, osana oppiaineiden opetusta tai erilaisten tapahtumien tai teemapäivien yhteydessä. Viestinnän kanavia oppilaille ja huoltajille ovat esimerkiksi sähköiset järjestelmät, lukuvuositedotteet tai vanhempainillat. Koulun toimintatavoista tiedottaminen yhteistyökumppaneille ja toimintatapojen harjoittelu yhdessä esimerkiksi poliisin ja lastensuojelun kanssa rakentavat luottamusta ja vahvistavat myös oppilaiden kokemusta oppimisympäristön turvallisuudesta.

Opetuksen järjestäjän on seurattava ja arvioitava kiusaamisen vastaisen suunnitelman toteutumista koulun oppilashuoltosuunnitelman yhtenä osana. Suunnitelma on elävä asiakirja ja käytännön työväline, joka kehittyy ajan myötä. Sen päivittäminen ja läpikäyminen henkilöstön kanssa esimerkiksi lukuvuoden käynnistyessä on hyväksi todettu käytäntö. Samalla tarjoutuu mahdollisuus perehdyttää uusi henkilöstö koulun toimintatapoihin. Tässä yhteydessä sovitaan myös suunnitelman toteuttamisen edellyttämästä työn- ja vastuunjaosta sekä henkilöstön osaamisen turvaamisesta esimerkiksi täydennyskoulutuksen tai työnohjauksen kautta.

Jokaisella koululla tulee olla käytössään kiusaamisen vastainen suunnitelma. Hyvä suunnitelma on toimenpideohjelma, jossa kuvataan konkreettisesti koulun toimintatavat kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa ja joka myös ohjaa koulun toimintaa. Osa näistä koulujen toimintatavoista on arjessa syntyneitä ja vakiintuneita käytäntöjä, osa nimenomaan kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen kehitettyjä toimenpideohjelmia, osa näiden yhdistelmiä.

On suositeltavaa, että koulun käytössä oleva kiusaamisen vastainen ohjelma tai menetelmä perustuisi tutkittuun tietoon, jotta sillä olisi todellista vaikuttavuutta kiusaamisen vähentämisessä. Myös erilaisten yhteisöllistä toimintakulttuuria ja hyvinvointia vahvistavien ohjelmien käyttö ennaltaehkäisee niin kiusaamista kuin muita yhteisön ristiriitatilanteita. Tehokkailla kiusaamisen vastaisilla ohjelmilla on tiettyjä ominaisuuksia, jotka erottavat ne muista. Näitä tekijöitä ovat ohjelman intensiivisyys, pitkäkestoisuus, systemaattisuus kiusaamiseen puuttumisessa sekä vanhempiin vaikuttaminen. Kaikkien oppilaiden vastuuttaminen ryhmän hyvinvoinnista sekä rakentavan toimintatavan käyttö kiusaamistilanteissa näyttäisi myös vähentävän kiusaamista.

Toimivassa kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa huomioidaan ennalta ehkäisevän työn lisäksi kiusaamiseen puuttumisen toimintatavat sekä tarpeenmukaisen tuen järjestäminen kiusaamistilanteen jälkeen. Käytetystä lähestymistavasta riippumatta on erityisen tärkeää, että jonkin ajan kuluttua kiusaamistapauksen selvittämisestä järjestetään osapuolille seurantakeskustelu, jossa varmistetaan se, että kiusaaminen on loppunut.

(Lähde: Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa / Opetushallitus, oppaat ja käsikirjat 2020)

5. JUUPAJOEN TOIMINTAMALLI

5.1 KIUSAAMISEN, VÄKIVALLAN JA HÄIRINNÄN EHKÄISEMINEN KOULUSSA

Juupajoella kiusaamisen vastaisen työn visiona on vastuullisuuden ja huolehtimisen kulttuuri; kasvatetaan lapsia johdonmukaisesti tunne-, empatia- ja itseilmaisutaitojen kehittämiseen, tunteiden tunnistamiseen ja sanoittamiseen.

Lasten ja oppilaiden psyykkistä turvallisuutta voidaan edistää vahvistamalla tunnetaitoja ja itsetuntoa. Kasvattajan tai opettajan tulee osata myös tunnistaa lapsen/oppilaan mahdolliset tuen tarpeet ja toimia pedagogisesti niitä edellyttävällä tavalla. Erityisesti pienemmän lapsen kanssa turvallinen kiintymyssuhde ja läheisyys luovat turvallisuutta ja luottamusta vuorovaikutuksessa.

Psyykkistä turvallisuutta edistetään myös tukemalla ryhmäytymistä sekä varmistamalla, että jokainen lapsi/oppilas pääsee osalliseksi ryhmässä, eikä tule sosiaalisesti torjutuksi. Kasvattajan tai opettajan tehtävänä luoda turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri ryhmään tai luokkaan. Kaveritaitoja voidaan tukea esimerkiksi mahdollistamalla erilaisia sosiaalisia tilanteita leikin ja oppimisen kautta. Lasten ja oppilaiden psyykkiseen turvallisuuteen voidaan vaikuttaa myös kasvu- ja oppimisympäristön muokkaamisella.

Erilaisissa häiriötilanteissa aikuiset toimivat rauhallisesti ja antavat näin lapsille turvallisen toimintamallin. Kiusaamisen vastainen toiminta ja toimintamalli kiusaamistilanteissa tulee näkyä johdonmukaisena oppilaille, huoltajille ja koulun henkilöstölle koulun arjessa.

Suunnitelman tukena arjessa käytetään Lape-hankkeen opasta Lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen ja toimintamallia kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn.

Kiusaamisen ennaltaehkäisemisen toimintatapoja:

- myönteisen ilmapiirin vahvistaminen
- luokan/koulun yhteiset säännöt
- ryhmäytymisen ja toverisuhteiden edistäminen
- vuorovaikutus- ja arkielämän ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen
- yhteiset tapahtumat, leikit ja puuhut, kummitoiminta
- liikuntavälineiden riittävä määrä ja monipuolinen välituntitoiminta
- tehokas valvonta, varhainen puuttuminen kiusaamiseen
- kiusaamiskartoitukset
- kiusaamisen määrittely ja käsitteen avaaminen

Kiusaamiskartoitus

Opettajan voi olla vaikea havaita kiusaamista, varsinkin epäsuoraa kiusaamista. Kiusatut eivät myöskään itse aina rohkene kertoa asiasta. Muut oppilaat ovat kuitenkin yleensä tietoisia siitä, keitä kiusataan. Hyvä tapa selvittää luokan kiusaamistilannetta onkin kyselylomake tai haastattelu. Kaikille luokille tehdään kiusaamiskartoitus, ajankohtana syys-lokakuu ja helmi-maaliskuu. Merkitään vuosikelloon tarkemmat ajankohdat.

Kiusaamista epäillessään opettaja voi lisäksi seurata erityisen tarkasti, mitä tapahtuu oppilaiden välillä - välitunneilla (onko joku esim. toistuvasti yksin) - naulakoilla ja käytävillä - oppituntien aluissa - tuntien aikana (nauretaanko toistuvasti jonkun vastauksille, jätetäänkö joku valitsematta ryhmiin jne.) Kiusaaminen ei ole vain kiusaajan ja kiusatun lapsen välinen kahdenkeskinen tapahtuma, vaan se koskettaa eri tavoin monia, jopa kaikkia luokan oppilaita. Siksi myöskään kiusaamisen vähentämiseen tähtäviä toimia ei tule suunnata vain kiusaajiin ja kiusattuihin lapsiin, vaan koko ryhmään. Lasten kanssa on hyvä keskustella erilaisista rooleista kiusaamistapahtumassa: mitä muut tekevät silloin, kun yhtä kiusataan, ja miten se vaikuttaa kiusaamiseen.

Siirtymävaiheet ja ryhmäyttäminen

Siirtymävaiheissa (2. ja 6. luokan) oppilaat pääsevät tutustumaan tulevaan kouluunsa ja koulun henkilökuntaan. Tukioppilaat / kummiluokanoppilaat ovat vertaistukena mukana tutustuttamassa uusia oppilaita ja esittelemässä koulun tiloja ja tapoja. Siirtymävaiheessa toteutetaan myös uuden luokan ryhmäyttämistä ja tutustuttamista erilaisin keinoin sekä keväällä että syksyllä.

Tukioppilastoiminta

- Tukioppilaat luovat iloista ja kannustavaa ilmapiiriä oppilaiden kesellä,
- toimivat "silminä ja korvina" oppilaiden joukossa ja viestittävät tarvittaessa havaintojaan koulun aikuisille ja
- tukevat 7.-luokkalaisten sopeutumista yläkouluun.

5.2 KUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Kiusaamiseen puuttumisen pohjalla on havainto, epäily tai koululle tuleva ilmoitus kiusaamisesta. Oppilaita rohkaistaan kertomaan aikuisille sellaisista tilanteista, joissa ovat kokeneet tulleensa huonosti kohdelluiksi koulussa tai ovat nähneet, että jotakuta kiusataan. Tällaisiin tilanteisiin puututaan aina. Kiusaamisen puheeksi ottaminen kuuluu kaikille: niin oppilaille, huoltajille kuin koulun henkilökunnallekin.

Puuttumisen mallissa kiusaamistekojä tehneelle oppilaalle on annettava mahdollisuus muuttaa käytöstään. Tähän hänen tulee saada riittävä ja tarpeellinen ohjaus hänen elämässään vaikuttavilta aikuisilta kotona ja koulussa. Tästä syystä koulun ja kodin yhteistyö on tärkeää. Kiusaamistilanteen selvittäminen toimii oppimistilanteena niin kiusatulle kuin kiusaajallekin. On tärkeää huomioida myös oppilaiden osallisuus kiusaamistapausten selvittämisessä.

Kiusaamistapausten selvittämisen kannalta on tärkeää ja olennaista, että kiusaajalle kerrotaan yksilöidysti, ketä hän on kiusannut ja miten. Esimerkiksi kurinpidollisia seurauksia voidaan antaa ainoastaan yksilöidystä tapahtumista.

Koulussa voidaan puuttua myös vapaa-ajalla ja sosiaalisessa mediassa tapahtuviin kiusaamisiin, mutta tietyin varauksin. Koulun henkilökunta ei voi esimerkiksi antaa kurinpitorangeistuksia koulun ulkopuolisella ajalla sattuneista tapauksista. Myös vapaa-ajalla sattuneet kiusaamistapaukset ovat kuitenkin tärkeitä selvittää, sillä ne vaikuttavat olennaisesti lasten ja nuorten kouluviihtyvyyteen.

Koulun henkilökunnan tehtävänä on kirjata kiusaamistapausten selvittämisen kannalta oleelliset tiedot oppilaan Wilmaan.

Väkivalta- ja häirintätilanteiden hallitsemiseksi tulee aina tarvittaessa tehdä viivyttämättä muutoksia oppilaiden ja henkilöstön turvallisuuden varmistamiseksi. Muutokset voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia:

- Oppilas ohjataan pienryhmään tai erityisopetukseen ja asia käsitellään opiskelijahuoltoryhmässä. Myös oppilasryhmän koon pienentäminen voi olla ratkaisu väkivallan torjumiseen.
- Opettaja- ja avustajaresurssia lisätään.
- Opettajille ja muulle henkilöstölle annetaan täydennyskoulutusta väkivalta- ja häirintätilanteiden hallintaan ja häirintätilanteissa toimimiseen.
- Oppilaiden poistamista ja kiinnipitämistä harjoitellaan.
- Väkivalta- ja häirintätilanteisiin liittyviä menettelytapaohjeita ja järjestyssääntöjä tarkistetaan.
- Koulun ja tilojen rakenteellista turvallisuutta parannetaan
- Otetaan käyttöön hälytysjärjestelmä ja ulospoistumisteille kameravalvonta.
- Opettajille ja muulle henkilöstölle järjestetään täydennyskoulutusta ja koulutusta päivitetään tarpeen mukaan.

Vastuu: Kiusaamisen ilmoittamisesta koululle ovat vastuussa niin oppilaat kuin koditkin. Koulun henkilökunnan vastuulla on puuttua kiusaamiseen yhteisesti sovitun mallin mukaisesti.

Seuranta: Yksittäisen kiusaamistapauksen seuranta on osa kiusaamisen selvittämisen mallia. Kiusaamistapausten selvitysten määrää ja laatua arvioi oppilashuollon erityistyöntekijät osana jälkihoitoa.

5.3. KIUSAAMISEN JÄLKIHOITO

Kiusatulle ja kiusaajalle tarjotaan mahdollisuus jälkihoitoon, jonka toteuttavat oppilashuollon erityistyöntekijät. Kiusaamistapauksen selvittänyt opettaja ottaa yhteyttä oppilashuollon erityistyöntekijään (kuraattori, koulupsykologi, psykiatrinen sairaanhoitaja) tai muuhun oppilaan verkostoyhteistyötahoon (perheneuvola, nuorisopsykiatria) oppilaan luvalla jälkihoidon aloittamiseksi. Jälkihoito perustuu oppilaan vapaaehtoisuuteen, mutta sitä tulee tarjota kaikille kiusaamista kokeneille ja kiusaamistekoja tehneille oppilaille. Jälkihoito voidaan toteuttaa esim. yksilökäynteinä tai vertaistukiryhmän muodossa.

Kiusatun jälkihoidossa pyritään käsittelemään kiusaamisesta aiheutuneet tunteet. Kiusatun kanssa käydään läpi sitä, ettei mikään oikeuta kiusaamista. Kiusatulle annetaan tietoa kiusaamisen ilmiöstä ja tarvittaessa ohjataan jatkoavun piiriin. Kiusaajan kanssa käydään läpi kiusaamistilanteisiin johtaneita syitä ja tunteita sekä mietitään, miten ja miksi kiusaaja voisi muuttaa käytöstään. Kiusaajaa autetaan löytämään myönteisiä ratkaisuja ongelman selvittämiseen ristiriitatilanteissa.

Myös kiusaamistilanteessa mukana olleiden oppilaiden huoltajat voivat halutessaan saada oppilashuollon erityistyöntekijöiden tai oppilaan verkostoyhteistyökumppaneiden ohjaavaa konsultaatiota. Jälkihoitoon ohjaus kirjataan kiusaamistapauksen dokumentteihin. Jälkihoidon toteuttanut taho kirjaa toteutumisen ja toimenpiteet omiin asiakaskertomuksiinsa.

Vastuu: Kiusaamista selvittäneen opettajan vastuulla on oppilashuollon erityistyöntekijöille tai oppilaan verkostoyhteistyötahoille ilmoittamisesta. Oppilashuollon erityistyöntekijöillä ja oppilaan verkostoyhteistyötahoilla on velvollisuus järjestää tarvittava jälkihoito yhdessä oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa.

Toteutumisen seuranta: Kiusaamistapausten jälkihoitotapausten määrää ja laatua arvioivat oppilashuollon erityistyöntekijät tai oppilaan verkostoyhteistyötahot osana omaa toimintaansa.

5.4 TOIMINTAMALLIT KAAVIOKUVINA

Kiusaamisen käsittely: KOULUN HENKILÖKUNTA

Kiusaaminen tulee koulun henkilökunnan tietoon

Kiusatun ja kiusaamisen huomanneen velvollisuus on kertoa kiusaamisesta, joko kotona tai koulun aikuiselle. Huoltajien vastuulla on saattaa tieto koulun henkilökunnalle.

Koulun henkilökunnan jäsen selvittää

- Koulun henkilökunnan jäsen keskustelee kiusatun ja kiusaajan kanssa sekä järjestää mahdollisesti yhteiskeskustelun. Hän voi tarvittaessa käyttää tiimin tukea.
 - Kiusaamista selvittävä henkilö kirjaa muistioon Wilmaan: pvm, nimet, mitä on kerrottu, mitä on sovittu ja onko asiasta ilmoitettu kotiin.
 - Yhteinen sopimus kiusaamisen päättymisestä sekä sovitaan seurannasta.
 - Tieto osapuolten koteihin.
- Koulun henkilökunnalla on vastuu puuttua kiusaamiseen, ohjata oppilaita, ja kirjata selvitys muistioon. Kiusaajalla on vastuu muuttaa käytöstään. Kiusatun vastuu on ilmoittaa, mikäli kiusaaminen jatkuu.

Seuranta

Noin 2-4 kouluviikon kuluttua kiusaamistapauksen selvittämisestä. Selvitetään, onko kiusaaminen jatkunut. Asiaa selvittäneellä henkilöllä on vastuu seurannan järjestämisestä, asian kirjaamisesta muistioon sekä huoltajille ilmoittamisesta. Kiusatulla vastuu kertoa, mikäli kiusaaminen on jatkunut.

Kiusaaminen jatkuu

Yhteinen palaveri koululla

- Oppilaat, huoltajat, koulu ja oppilashuollon edustaja
- Yhteinen sopimus kiusaamisen loppumisesta
- Apu kiusatulle (koulutyö, kodin tuki, oppilashuollollinen, jne.)
- Apu ja mahdolliset sanktiot kiusaajalle
- Asiaa selvittävä henkilökunnan jäsen kirjaa muistioon
- Seurannasta sopiminen: Kuka hoitaa ja milloin pidetään.

Seuranta

Noin 2-4 kouluviikon kuluttua yhteispalaverista. Selvitetään, onko kiusaaminen jatkunut. Yhteisessä koulupalaverissa sovitulla henkilöllä on vastuu seurannan järjestämisestä, asian kirjaamisesta muistioon sekä huoltajille ilmoittamisesta. Kiusatulla vastuu kertoa, mikäli kiusaaminen on jatkunut

Kiusaaminen jatkuu

Kiusaaminen päättyy

Jälkihoito

Jälkihoidosta määritellään erikseen luvussa Jälkihoito. Vastuu oppilashuollolla tai muulla oppilaan verkoston yhteistyökumppanilla.

Kiusaaminen päättyy

Jälkihoito

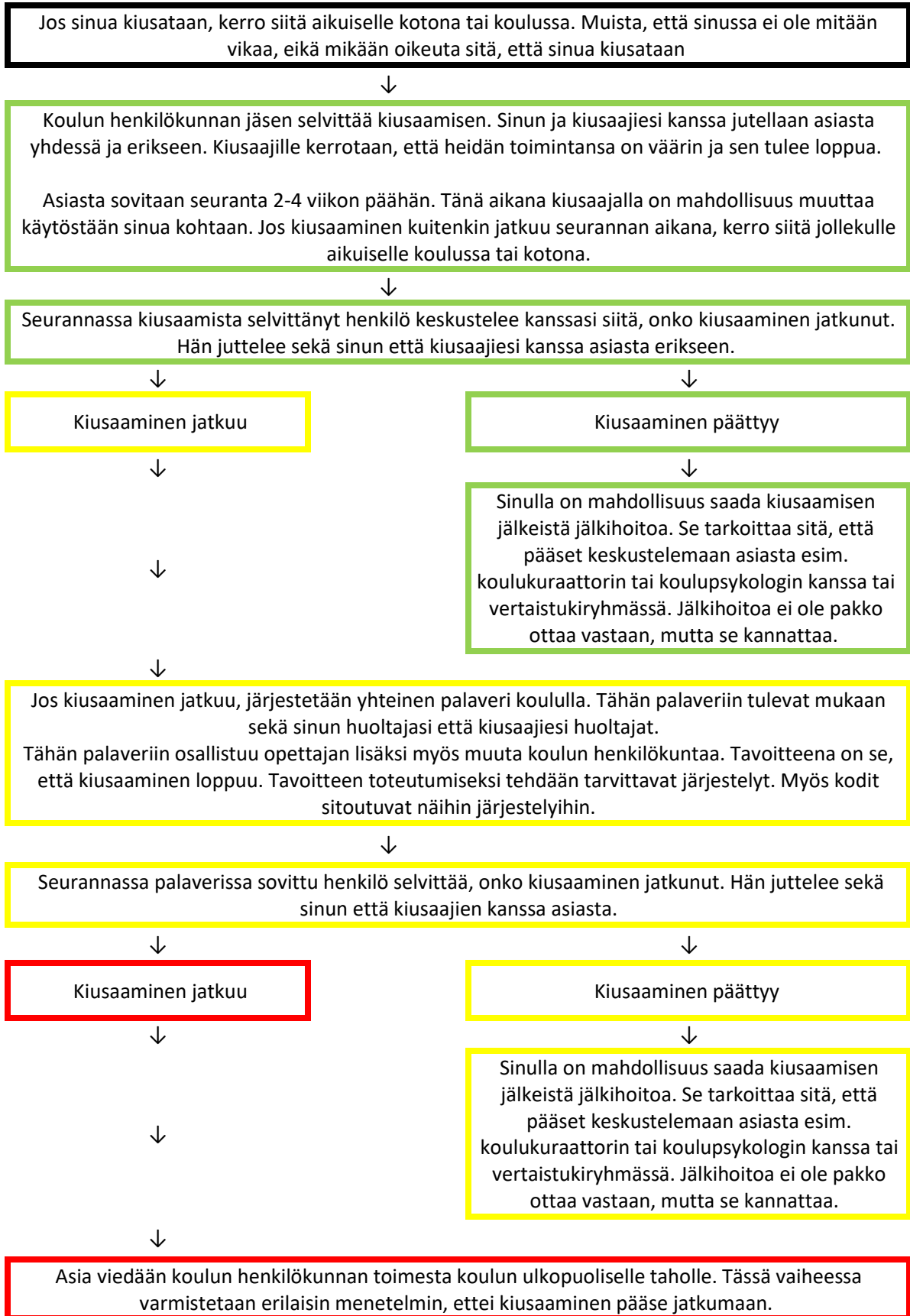
Jälkihoito

Jälkihoidosta määritellään erikseen liitteen luvussa Jälkihoito. Vastuu oppilashuollolla tai muulla oppilaan verkoston yhteistyökumppanilla.

Koulun ulkopuoliset asiantuntijapalvelut

Ilmoitus lastensuojeluun tai muulle auttavalle yhteistyötaholle.

Kiusaamisen käsittely: OPPILAS

Kiusaamisen käsittely: HUOLTAJAT

Lapsesi tai nuoresi kertoo, että häntä kiusataan koulussa. Suhtaudu asiaan aina vakavasti. Ilmoita asiasta viipymättä lapsesi luokanopettajalle, luokanvalvojalle tai jollekin koulun työntekijälle.

Koulun henkilökunnan jäsen selvittää kiusaamisen. Hän juttelee sekä kiusatun että kiusaajan kanssa erikseen ja yhdessä. Kiusaajille annetaan mahdollisuus muuttaa käytöstään. Asiassa sovitaan seuranta 2-4 viikon päähän.

Kotona voit kannustaa lastasi tai nuortasi keskustelemaan kiusaamisesta kanssasi. Ole avoin sille, mitä lapsesi kertoo. Niin kiusatulle kuin kiusaajallekin on tärkeää tulla kuulluksi tulematta tuomituksi. Varaudu myös siihen, ettei lapsesi välttämättä halua keskustella asiasta. Tärkeintä on, että olet lapsesi tai nuoresi tukena.

Seurannassa selvitetään, onko kiusaaminen jatkunut. Asiaa selvittänyt koulun henkilökunnan jäsen juttelee ensin kiusatun kanssa erikseen sekä tarvittaessa sen jälkeen kiusaajan kanssa.

Kiusaaminen jatkuu

Jos kiusaaminen jatkuu, järjestetään yhteinen palaveri koululla. Tähän palaveriin tulevat mukaan sekä kiusaajan että kiusatun huoltajat.

Tähän palaveriin osallistuu asiaa selvittäneen henkilön lisäksi myös muuta koulun henkilökuntaa. Tavoitteena on se, että kiusaaminen loppuu. Tavoitteen toteutumiseksi tehdään tarvittavat järjestelyt. Myös kodit sitoutuvat näihin järjestelyihin.

Kiusaaminen päättyy

Oppilaille on mahdollisuus saada kiusaamisen jälkeistä jälkihoitoa. Se tarkoittaa sitä, että he pääsevät keskustelemaan asiasta esim. koulukuraattorin tai koulupsykologin kanssa tai vertaistukiryhmässä. Jälkihoitoa ei ole pakko ottaa vastaan, mutta se kannattaa. Myös vanhemmat voivat halutessaan pyytää oppilashuollon erityistyöntekijöiden ohjausta jälkihoitona.

Seurannassa selvitetään, onko kiusaaminen jatkunut. Palaverissa sovittu henkilö juttelee kiusatun ja kiusaajien kanssa asiasta.

Kiusaaminen jatkuu

Asia viedään koulun henkilökunnan toimesta koulun ulkopuoliselle taholle. Tässä vaiheessa varmistetaan erilaisin menetelmin, ettei kiusaaminen pääse jatkumaan.

Kiusaaminen päättyy

Oppilailla on mahdollisuus saada kiusaamisen jälkeistä jälkihoitoa. Se tarkoittaa sitä, että he pääsevät keskustelemaan asiasta esim. koulukuraattorin tai koulupsykologin kanssa tai vertaistukiryhmässä. Jälkihoitoa ei ole pakko ottaa vastaan, mutta se kannattaa. Myös vanhemmat voivat halutessaan pyytää oppilashuollon erityistyöntekijöiden ohjausta jälkihoitona.

5.5 SUUNNITELMAAN PEREHDYTTÄMINEN JA TIEDOTTAMINEN

Kiusaamisen vastainen suunnitelmaan ja Juupajoen toimintamalliin perehdytään henkilöstön kanssa lukuvuoden alkaessa. Luokanvalvojat ja luokanopettajat perehdyttävät oppilaat ensimmäisinä kouluviikkoina toimintamalliin. Kiusaamisen vastainen suunnitelma on luettavissa Juupajoen peruskoulun Pedanet- sivulla, johon huoltajat saavat Wilman kautta linkin. Toimintamalli esitellään myös vanhempainilloissa.

5.6 PÄIVITTÄMINEN, SEURANTA JA ARVIOINTI

Juupajoen kiusaamisen vastainen suunnitelma toimintamalleineen päivitetään tarvittaessa tai vähintään 2 vuoden välein. Kiusaamistapausten määrää ja toimenpiteitä voidaan seurata Wilman muistioiden ja oppilaiden Wilma- merkintöjen kautta. Kiusaamisen vastaista toimintaa arvioidaan luokkakohtaisilla kyselyillä oppilaille ja henkilökunnalle. Oppilashuoltoryhmät arvioivat lukuvuosittain kiusaamisen vastaisen ja ehkäisevän toiminnan onnistumista.